

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ

Земзюліна Н. І. Гендерний аспект європейського кооперативного руху (перша третина ХХ ст.) / Н. І. Земзюліна. – Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2012. – 360 с.

Суспільна актуальність дослідження кооперативного руху країн Центральної та Східної Європи у контексті гендерної політики державних партій першої третини минулого століття зумовлена тим, що останнім часом спостерігається зростання уваги до потенціалу кооперації у вирішенні комплексу соціальних та економічних проблем, породжених ринковими перетвореннями останніх років. Адаже за глобалізації і концентрації сільськогосподарського виробництва дрібне селянське господарство може мати перспективу лише за умови широкого і різнобічного кооперування. Світовий досвід підтвердив успішність та результативність не лише збуто-постачальницької, а й кредитної кооперації селян-власників, яскравим підтвердженням чому є входження фінансового центру німецької кредитної кооперації – банку Райффайзен до корготи провідних банківських установ сучасності.

Рецензоване дослідження стосується питань соціокультурного розвитку європейського суспільства упродовж першої третини ХХ ст., зокрема, кооперативної системи та її ролі в забезпеченні економічної, соціальної та правової самостійності жінок. Автор зробила вдалу спробу з'ясувати роль жінок у становленні кооперативного руху, розкрити характер соціальних відносин всередині кооперативних структур та з'ясувати вплив кооперації на соціокультурне та матеріальне становище жінки. Актуальність такого підходу зумовлена тим, що в сучасних історичних працях все частіше висвітлюються економічні та соціальні особливості розвитку кооперативного руху, але практично відсутні дослідження, присвячені гендерному аспекту кооперації. Тому вивчення саме жіночого аспекту світового кооперативного руху, культурно-просвітницької діяльності кооперативів та її впливу на становлення свідомості жіноцтва є рушійні складові кооперації першої третини ХХ ст., не можливо не наголосити на активному жіночому важливим та необхідним з наукової точки зору.

Якісно новим етапом у формуванні (або деформуванні) підвалин громадянського суспільства у країнах Центрально-Східної Європи стала перша третина ХХ ст., і кооперативний рух відігравав у ньому важливу роль. Широка соціальна база, на яку він опирався, та потужний трансформаційний потенціал об'єктивно зумовлювали підвищений інтерес до нього політичних партій. Комуністи, наприклад, які керувались утилітарним підходом до громадських інституцій, розглядали кооперацію як поле для ведення власної пропаганди та засіб

залучення охоплених нею громадян до політичної боротьби. Аналізуючи сегменти явища. Представники найбільш поширеного саме у Центральній Європі феміністичного руху не лише впливали, а й були активними учасницями та очільницями кооперативного руху. Вони розглядали кооперацію як дієвий засіб соціалізації жінок у демократичному суспільстві. Цілісні результати політики комуністів щодо кооперативного та жіночого рухів були яскраво продемонстровані в Радянському Союзі.

Варто відзначити й той факт, що попри актуальність компаративного вивчення історичного досвіду взаємодії різних політичних сил і систем із такими інститутами громадянського суспільства, як кооперативний та жіночий рухи, в українській історіографії спеціальних праць з цієї проблеми не було видано. Якщо місце кооперації в комуністичній моделі суспільної модернізації висвітлювалось у радянській, а також сучасній українській і російській історіографіях, то кооперативна політика щодо жіноцтва в державах Центральної та Східної Європи лише фрагментарно відображена в узагальнюючих працях, присвячених історії цих країн. Відтак у представленій монографії Н. І. Земзюліної з'ясовано результати взаємодії кооперативної – найбільш чисельної у першій третині ХХ ст. – форми самоорганізації громадськості країн Центрально-Східної Європи із різними політичними силами та досліджено її жіночу складову. Цим, на думку рецензента, значно розширено сучасні знання про гендерну складову європейського кооперативного руху першої третини ХХ ст., зроблено вагомий внесок у розвиток новітньої української історіографії з історії європейської кооперації.

Хронологічні межі роботи охоплюють першу третину ХХ ст. Нижня межа пов'язана із поширенням революційних тенденцій напередодні Першої світової війни, які відкрили шлях до зростання впливу у суспільно-політичному житті країн Центральної та Східної Європи прихильників нових – комуністичної та феміністської – доктрин суспільної модернізації. Верхня межа зумовлена кардинальними змінами у кооперативному русі, його фактичною ліквідацією у Радянському Союзі та впливом руйнівної світової економічної кризи 1929-1933 рр. у країнах Центральної та Південно-Східної Європи. Вважаємо, що Н. І. Земзюліна вдало обрала хронологічні межі дослідження, належним чином їх обґрунтувала. Адаже перша третина ХХ ст. – динамічний період європейської історії, позначений стрімкими та кардинальними

трансформаціями у соціокультурному житті Європи. Окрім того, це час розквіту кооперації, зростання інтересу до неї з боку представників основних суспільно-політичних сил, що відводили їй важливе місце у контексті досягнення власних доктринальних завдань, намагаючись перетворити масовий кооперативний рух на інструмент соціальної трансформації суспільства.

Методологічну основу рецензованої монографії становить новітня парадигма пізнання історичних явищ і процесів. Дослідження побудоване за проблемно-хронологічним принципом, тому у ньому розкрито основні аспекти розвитку європейського кооперативного руху у контексті соціалістичної та комуністичної моделей суспільної модернізації у розвитку, логічній послідовності та взаємозв'язку. Принцип системності дозволив автору рецензованої монографії цілісно розкрити об'єкт дослідження, забезпечив вивчення суспільно-політичних процесів у кооперативному русі як єдиного цілого. Автор під час написання роботи врахувала, що чим більше елементів розвитку кооперативного руху у контексті концепції суспільної модернізації будуть нею досліджені, тим вірогідніше реконструюватимуться події та процеси. Дотримуючись принципу наукового плюралізму, Н. І. Земзюліна до монографії залучила наукові праці з різними методологічними підходами до історії європейського кооперативного руху, його місця у суспільно-політичному житті. Серед них значний пласт становить доробок комуністичних функціонерів та радянських дослідників, у якому відображено ті чи інші аспекти розвитку європейського та російського (радянського) кооперативного руху, його відносини із політичними силами тощо. Автор застосовувала власне дослідницьке право, обґрунтовуючи своє бачення проблеми, достовірно відобразила палітру розвитку європейського коопе-

ративного руху та його жіночий сегмент під впливом провідних у Центральній та Східній Європі суспільно-політичних сил.

Робота достатньо структурована для розкриття змісту поставлених завдань. Дослідження цікаве тим, що в ньому розкрито політичні, економічні та соціальні аспекти соціалізації жінок, проаналізовано суспільні стереотипи стосовно жіночого питання, що активно руйнувались на початку ХХ ст. Н. І. Земзюліна, що є позитивом рецензованої монографії, визначила сутнісні характеристики соціальної поведінки жінок у процесі їх кооперативної самоорганізації; дослідила ідеологічні та соціально-економічні умови розвитку кооперативного руху; з'ясувала мотивацію до кооперативної діяльності жінок та характер їх участі в кооперативному русі; виявила ставлення теоретиків та практиків кооперативного руху до участі жінок у кооперації; проаналізувала основні тенденції розвитку світового жіночого кооперативного руху та міжнародної кооперативної співпраці, спрямованої на покращення матеріального життя жінок.

Безумовно, автор не змогла охопити весь спектр міжнародного жіночого кооперативного руху першої третини ХХ ст., але визначити основні тенденції та фактори, що його формували, на нашу думку, їй цілком вдалося.

Узагальнюючи, констатуємо, що рецензована монографія Н. І. Земзюліної є актуальним, завершеним, самостійним дослідженням. Автору вдалося цілісно структурно дослідити європейський жіночий кооперативний рух у першій третині ХХ ст., виокремити основні тенденції та регіональні особливості з точки зору можливостей застосування його потенціалу у соціальних перетвореннях. Дослідження заслуговує на увагу науковців, широкої громадськості, суттєво доповнює сучасні знання з історії європейського жіночого кооперативного руху.